

Mondelinge taal
ontwikkelen

Kring- en bijschrijf- gesprekken

Leerkrachten in de onderbouw hebben veel ervaring met kringgesprekken. In de weekendkring kunnen kinderen vertellen over hun weekend, in andere typen kringgesprekken kan het gaan om kennis controleren, samen plannen maken, ervaringen uitwisselen, het activeren van voorkennis rond een thema of het voor- en nabespreken van een uitstapje.

TEKST LUCIE VISCH BEELD TOM VAN LIMPT

Elke leerkracht probeert kringgesprekken mede te benutten voor mondelinge taalontwikkeling. Kleuters zijn immers voor hun taalontwikkeling grotendeels afhankelijk van mondelinge taal (Broekhof, 2021). De werkwijze van de taalronde helpt leerkrachten tijdens gesprekken bewuster aan taalontwikkeling te werken. Waarin onderscheidt een taalronde zich van andere kringgesprekken? En wat doet een leerkracht in een taalronde precies om kinderen een stap verder te brengen in hun mondelinge taal?

Doel en opbouw van de taalronde

In de onderbouw bestaat de taalronde uit een *vertelkring*, een *taaltekening* met een *bijschrijfgesprek* en het *voorlezen* van de taaltekeningen in de kring. De voornaamste doelen zijn mondelinge taalontwikkeling en

Een vertelkring kan gestart worden door het onderwerp te introduceren met behulp van een prentenboek

beginnend schrijven. Deze doelen zijn in de taalronde aan elkaar gekoppeld. In de vertelkring vertellen kinderen over eigen ervaringen binnen een onderwerp. Dat is de voorbereiding op het individueel maken van een taaltekening en het daarbij horende bijschrijfgesprek, waarna de leerkracht een deel van het vertelde verhaal opschrijft. De gemaakte taaltekeningen worden altijd in de kring voorgelezen en besproken (Van Norden 2004; 2018). Zo verwoorden kinderen hun ervaringen verschillende keren en krijgen zij meerdere gelegenheden om deel te nemen aan gesprekken en zo hun mondelinge taalvaardigheid te vergroten. Hoe benut je als leerkracht nu de drie gespreksmomenten - vertelkring, bijschrijfgesprek en voorlezen - voor de ontwikkeling van mondelinge taalvaardigheid bij kleuters?

Taalronde in de kleutengroep

1. Vertelkring over eigen ervaringen binnen een onderwerp.
2. Aansluitend hierop individueel een taaltekening maken over een ervaring.
3. Bijschrijfgesprek tussen leerkracht en kind naar aanleiding van de gemaakte taaltekening.
4. Taaltekeningen voorlezen in de kring.

1 De vertelkring

Een taalronde staat of valt met de keuze van een goed onderwerp. Daarover kan elk kind vanuit eigen ervaring iets persoonlijks vertellen en het biedt voldoende invalshoeken. Je kunt ter introductie iets voorlezen, voorwerpen of platen laten zien, of een ervaring van jezelf vertellen. Een vertelkring over voordeuren (thema 'Wonen') begon bijvoorbeeld zo:

Onderwerp introduceren

Ik laat uit een prentenboek platen zien met verschillende deuren erop. We benoemen ze samen: voordeur, badkamerdeur, slaapkamerdeur, et cetera. Ik vertel meteen daarna welke deuren ik vanmorgen al heb opengeduwd of dichtgetrokken. Ik begeleid mijn woorden met trek- en duwbewegingen, zodat de kinderen kunnen snappen wat openduwen en dichttrekken is. Op die manier leren kinderen nieuwe woorden. We gaan de kring rond, bij elk kind vraag ik: 'Welke deur heb jij opengetrokken of -geduwd?' Door dit snelle rondje komt elk kind kort even aan bod. Alle kinderen laten even hun stem horen.

Een vertelkring begint met het onderwerp, waaraan je, zoals hierboven, een startvraag koppelt. Dit nodigt uit tot actief meedoen, omdat er een relatie wordt gelegd met een eigen ervaring. ►►

► Interactie tussen kinderen stimuleren

In de vertelkring gaat het om een echt gesprek. De kinderen vertellen niet alleen aan de leerkracht, maar ook aan elkaar, ze stellen elkaar ook vragen. De leerkracht zorgt dat die interactie concreet blijft en nodigt kinderen expliciet uit om eraan deel te nemen.

begrijpelijk vertellen als begrijpend luisteren, belangrijke doelen van het domein mondelinge taalvaardigheid.

Op zoek naar verdieping en betrokkenheid

Doorvragen op ervaringen levert taal op met een grote woordenrijkdom. Dat breidt de woordenschat uit en verdiept woordbetekenissen. Daarbij helpt het hardop te benoemen wat je voor je ziet en wat nog niet. Daarover stel je dan een vraag. Doordat je zo deze manier van luisteren 'modelt', leren kinderen een mondeling verhaal te visualiseren.

Vragen naar meerdere invalshoeken houdt het gesprek interessant. Als je de kinderen uitdaagt om meer te vertellen dan het voor de hand liggende, gaan ze op zoek naar de specifieke woorden die ze nodig hebben.

Ik vraag niet alleen: 'Hoe ziet de deur eruit?', maar ook: 'Hoe doe je die open? Kun je bij de bel?' En: 'Waar is de voordeur: aan de straat of op de galerij?'

Als het gesprek blijft hangen, breng ik een ervaring van mijzelf in. Ik vertel hoe ik open doe als er wordt aangebeld en dat levert meteen verhalen op over wie er een keer aanbelde, over ruziemaken en over wie er dan op de knop mag drukken. Daarna vraag ik hoe ze hun voordeur openmaken als ze zelf naar binnen willen. Een kind verwoordt in algemene taal zijn ervaring dat hij aanbelt en dan naar boven gaat. Ik daag hem uit en vraag door hoe hij op de bel drukte. Nu vertelt hij dat hij op een schermpje zijn huisnummer moet intoetsen en dat zijn zus dan boven op een knopje drukt om de deur open te doen. Door mijn vragen gaat hij op zoek naar de woorden die hij nodig heeft om zijn ervaring duidelijk te maken en wordt zijn taal rijker (Broekhof, 2021).

Activerende werkvormen invoegen

Wanneer ondanks een interessante inhoud en actief luisteren de aandacht verslapt, kun je activerende werkvormen inzetten.

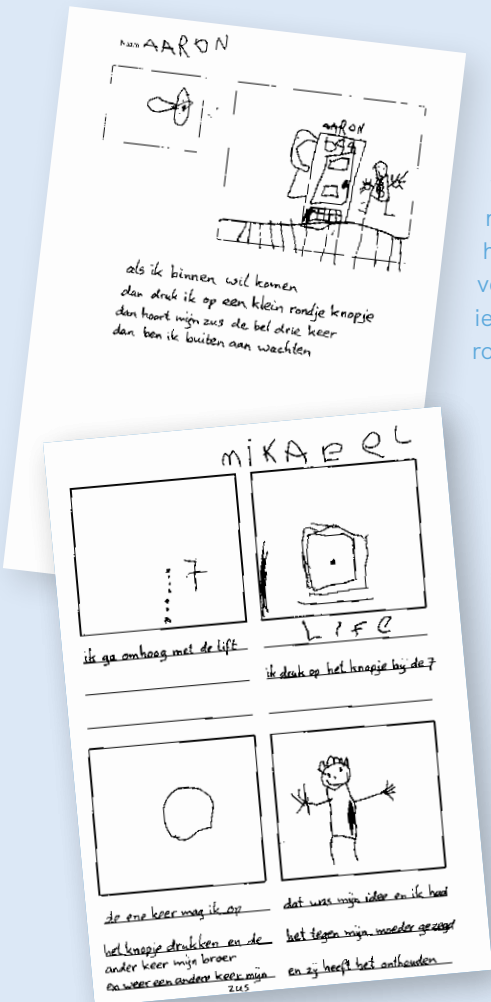
In de kring over voordeuren vraag ik: 'Wie heeft weleens gehad dat je de deur niet openkreeg?' Een kind vertelt dat de deur op slot was en dat ze geen sleutel had. Ik nodig de kinderen uit om vragen te stellen, want we willen graag weten hoe ze binnen is gekomen.

Een kind vraagt: 'Had je moeder het gedaan?' Zo worden nog meer mensen genoemd. Maar het antwoord is steeds 'Nee'. Ik vat samen wat we te weten zijn gekomen, maar dat we nog niet weten hoe ze binnen is gekomen. De verteller zegt nu: 'Er was nog iemand thuis.' Ik kijk de groep rond en werp de vraag op hoe zij wist dat er iemand thuis was. Aan een stil kind vraag ik om dat te vragen. Ze vraagt heel zachtjes: 'Hoe wist je dat?' De verteller: 'Ik hoorde voetstappen.' Ik denk hardop: 'Hoe wist degene die binnen was dat zij voor de deur stond?' Een kind steekt spontaan zijn vinger op en stelt de vraag die ik net geformuleerd heb. De verteller: 'Ik ging aanbellen.' Nu begrijpen we het verhaal: de verteller is tevreden en de luisteraars ook.

Zo'n begeleiding doorbreekt het patroon dat de juf vraagt en het kind antwoordt.

Kinderen die graag veel vertellen, stimuleer je om een vraag te stellen, zodat ze merken dat ook luisteren interessant is. Alle kinderen doen ervaring op met zowel

Figuur 1 - Boven: taalktekening over het aanbellen bij de voordeur
Onder: taalktekening over het op de knop drukken van de lift

Bijvoorbeeld een *snel rondje* korte antwoorden. Ieder kind wordt gevraagd stil te staan bij een eigen ervaring. Bijvoorbeeld: 'Welke deur heb jij vanmorgen opengedruwd of dichtgetrokken? Waar zit jouw voordeur: beneden aan de straat of boven op de galerij?'

Ook de vragenkring kan een nieuwe impuls geven. Je stelt een wie-heeft-dat-ook-vraag en wie 'Ja' kan antwoorden, gaat staan.

Bijvoorbeeld: 'Wie heeft ook een schermpje waarop je je huisnummer moet intoetsen?'

En daarachteraan: 'Wie heeft een ander soort bel?'. De rest blijft zitten. Niet eens vertellen, gewoon weer gaan zitten en dan komt alweer de volgende vraag. Zo kun je snel veel aspecten of invalshoeken van het onderwerp aan de orde stellen zonder dat er lang geluisterd hoeft te worden. Af en toe laat je een of twee kinderen kort vertellen. De hele groep is er weer bij (Van Norden, 2004).

Een taaltekening
gaat over een eigen
ervaring

2 Taaltekening maken

Na de vertelkring maakt de leerkracht met een klein groepje een *taaltekening*. De andere kinderen doen iets van het kiesbord. Een taaltekening gaat over een eigen ervaring en heeft dus een talige functie. Hij hoeft niet 'mooi' te zijn, maar moet iets duidelijk maken. Een taaltekening sluit inhoudelijk aan op de vertelkring. De opdracht is zo concreet geformuleerd dat de meeste kinderen meteen weten wat ze kunnen tekenen. Na een vertelronde over wat je een keer zelf in de keuken deed, kan de opdracht zijn: teken je keuken en wat jij daar deed. Een algemene opdracht als *teken je verhaal* geeft weinig houvast.

3 Het bijschrijfgesprek

Een *bijschrijfgesprek* is een gesprek met een individueel kind naar aanleiding van de taaltekening die het gemaakt heeft. Kinderen die in de kring weinig zeggen, krijgen nu een veilige kans om alsnog te gaan praten. Zo kun je als leerkracht de mondelinge taal van een individueel kind observeren (Van Norden, 2018). Wat kan het al op eigen kracht verwoorden en waarbij heeft het jouw steun nodig?

4 Voorlezen en bespreken van taaltekeningen

Het is belangrijk de gemaakte taaltekeningen in de kring te laten zien en voor te lezen. Kinderen ervaren dan dat een (bij)geschreven tekst voorgelezen kan worden en dat die samen met de tekening iets vertelt over een ervaring. Ze horen hun eigen woorden terug. Over die getekende en beschreven ervaring kunnen vragen opkomen. Dat kan opnieuw leiden tot een goed gesprek.

Met de taalronde ben je als leerkracht steeds bezig het kind op een hoger plan te brengen in het verwoorden van een ervaring. De opbouw biedt de kinderen op hun eigen niveau de mogelijkheid om steeds preciezer te verwoorden. Van een woord in het snelle rondje via een beurt tijdens de vertelkring naar uitgebreider vertellen in het bijschrijfgesprek. En opnieuw bij het bespreken van taaltekeningen. De vertel- en luistervaardigheden uit de taalronde komen van pas in andere gespreksituaties. Precies en gedetailleerd vertellen en vragen stellen, maken van elk gesprek een taalontwikkeldend gesprek.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Doorvragen op ervaringen levert taal op met een grote woordenrijkdom

Het kiezen van een goede tekenopdracht is nog een hele kunst. In een volgend artikel wordt dieper ingegaan op het begeleiden van het tekenproces en het uitlokken van rijk taalgebruik.

Lucie Visch

(lavisch@freedom.nl)
werkt als freelancer met onderbouwleerkrachten aan de kwaliteit van mondelinge en schriftelijke taalontwikkeling

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem een abonnement op HJK

HJK lezen op tablet en pc

Krijg toegang tot het digitaal archief (>1.000 artikelen)

Krijg korting op het Landelijk congres Jonge kind AOb en HJK

Ontvang 10 x HJK

Voor slechts €79,95 per jaar

Studenten ontvangen 50% korting

Aan de slag! Geef je oren de kost

Meer weten?
Ga naar www.hjk-online.nl
of bel 088 - 22 66 691